

ปัญหาการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กของไทย

Administrative Challenges of Small-Sized Schools in Thailand

อนุวัช สอนสนาม

นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Anuwat Sonsanam

A graduate student in the Master of Education program Roi-Et Buuddhist Colage Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: anuwat.101za@gmail.com

บทคัดย่อ

โรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกล แต่กลับต้องเผชิญกับปัญหาหลากหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและคุณภาพการเรียนการสอน อาทิ การขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา ภาระงานที่มากเกินไปของผู้บริหารโรงเรียน ทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เพียงพอ งบประมาณที่จำกัด และความเสี่ยงจากการถูกยุบหรือควบรวมโรงเรียน ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทย โดยเสนอแนวทางการแก้ไขในหลายมิติ เช่น การจัดสรรบุคลากรอย่างเหมาะสม การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน การจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน การเพิ่มการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการสร้างความร่วมมือกับชุมชน อีกทั้งยังเสนอการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ อิทธิบาท 4 และพรหมวิหาร 4 มาเป็นแนวทางเสริมในการบริหารจัดการอย่างมีคุณธรรมและเมตตาธรรม เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และตอบสนองต่อเป้าหมายของการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมสำหรับผู้เรียนทุกคน

คำสำคัญ: ปัญหาการบริหาร, บริหารสถานศึกษา, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

Small schools in Thailand play a vital role in expanding educational opportunities for children and youth in remote areas. However, they face a wide range of challenges that affect both management efficiency and the quality of education. These issues include a shortage of teachers and educational personnel, excessive administrative workload for

school leaders, inadequate resources and infrastructure, limited budgets, and the threat of school closure or consolidation. Such problems hinder the effectiveness of teaching and learning, significantly impacting students' academic achievement. This article aims to analyze the problems and factors related to the administration of small schools in Thailand and proposes multi-dimensional solutions. These include appropriate personnel allocation, the use of technology to support teaching and learning, the establishment of school collaboration networks, increased budgetary support, and the strengthening of partnerships with local communities. Furthermore, it suggests the application of Buddhist principles such as the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada 4) and the Four Divine States (Brahmavihara 4) as moral and compassionate approaches to enhance ethical and effective school management. These strategies are intended to enable small schools to operate efficiently and sustainably, aligning with the goals of providing quality and equitable education for all learners.

Keywords: Management problems, educational administration, small schools

บทนำ

ในระบบการศึกษาของประเทศไทย โรงเรียนขนาดเล็กเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารหรือพื้นที่ห่างไกลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากยังคงประสบปัญหาในการบริหารจัดการสถานศึกษา ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ ทรัพยากร และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาที่นักเรียนได้รับ การบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กมีความแตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านจำนวนครู งบประมาณที่ได้รับ และจำนวนนักเรียนที่น้อยเกินไป ทำให้ผู้บริหารต้องรับผิดชอบงานหลากหลายหน้าที่โดยขาดทีมสนับสนุนที่เพียงพอ ทั้งนี้ส่งผลให้การวางแผน พัฒนา และประเมินผลทางการศึกษาเป็นไปได้ยากและขาดประสิทธิภาพ ระบบการศึกษาของประเทศไทยมุ่งเน้นให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่มีการจัดตั้งโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อให้เด็กในชุมชนสามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากยังคงประสบปัญหาหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านการบริหารจัดการ บุคลากร และทรัพยากร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

โรงเรียนขนาดเล็กมักมีจำนวนนักเรียนไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด และมีจำนวนครูน้อยไม่สัมพันธ์กับจำนวนนักเรียนหรือระดับชั้น ส่งผลให้ผู้บริหารโรงเรียนต้องรับผิดชอบภารกิจจำนวนมากในขณะที่ขาดบุคลากรสนับสนุนที่จำเป็น (ธัญญรัตน์ ผลอนันต์, 2562) ความจำกัดนี้ทำให้การวางแผน การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ และการประเมินผลดำเนินไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ปัญหาอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ การขาดแคลนครูผู้สอนในบางกลุ่มสาระ โดยเฉพาะวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ซึ่งส่งผลให้ครูที่มีอยู่ต้องสอนข้ามวิชาและหลายชั้นปีในเวลาเดียวกัน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอนและการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (บุญเรือน สุดเจริญ, 2561) นอกจากนี้ การพัฒนาครูและการเข้าถึงการอบรมยังเป็นไปอย่างจำกัดเนื่องจากภาระงานและข้อจำกัดด้านงบประมาณ ในด้านทรัพยากร โรงเรียนขนาดเล็กประสบปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น อาคารเรียนที่ชำรุด ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ล้าสมัย และไม่มีระบบอินเทอร์เน็ตที่เสถียร (ศรีนวล, 2560) ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้โรงเรียนไม่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการปรับปรุงระบบบริหารจัดการและเสริมสร้างศักยภาพของโรงเรียนขนาดเล็กให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศในภาพรวมอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น อาคารเรียนที่ทรุดโทรม อุปกรณ์การเรียนที่ล้าสมัย และเทคโนโลยีที่ไม่สามารถเข้าถึงได้เท่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลต่อความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพทัดเทียมกับมาตรฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ อีกทั้งปัญหาการขาดแคลนครูในวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งส่วนใหญ่มักจะได้รับการสอนโดยครูที่ไม่มีความเชี่ยวชาญตรงตามวิชา ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ในระยะยาว จากปัญหาดังกล่าว บทความวิชาการฉบับนี้จึงขอเสนอผลการการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและลักษณะของปัญหาการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อหาแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างระบบสนับสนุนที่เหมาะสม อันจะช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำเนินการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมคุณภาพการศึกษาที่ทั่วถึงและยั่งยืน

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทย ซึ่งหมายถึงโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตชนบทและพื้นที่

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 : มกราคม – มีนาคม 2568

ห่างไกล แม้โรงเรียนเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญในการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงเด็กในทุกพื้นที่ แต่ก็ประสบปัญหาหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

1. การขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา

โรงเรียนขนาดเล็กมักประสบปัญหาขาดแคลนครูทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ครูต้องสอนข้ามชั้นเรียนหรือสอนหลายวิชาโดยไม่มี ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น ครูประถมคนหนึ่งอาจต้องสอนทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษในเวลาเดียวกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ของ ผู้เรียน (บุญเรือน สุดเจริญ, 2561)

2. ภาระงานของผู้บริหารโรงเรียน

ด้วยจำนวนบุคลากรที่จำกัด ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กมักต้องปฏิบัติหน้าที่หลากหลายทั้งด้าน วิชาการ บริหารงานบุคคล การเงิน และกิจกรรมพิเศษ โดยขาดผู้ช่วยหรือเจ้าหน้าที่สนับสนุน ส่งผลให้การ บริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (ธัญญารัตน์ ผลอนันต์, 2562: 25–34.)

3. ทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ

โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากมีอาคารเรียนที่ทรุดโทรม ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย และ ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีอินเทอร์เน็ตที่เสถียร หรือไม่มีเครื่อง คอมพิวเตอร์เพียงพอ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะของนักเรียนในยุคดิจิทัล (ศรีนวล พงมณี, 2560: 112– 125)

4. งบประมาณที่จำกัด

การจัดสรรงบประมาณแบบเหมาจ่ายรายหัวตามจำนวนนักเรียนทำให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับ งบประมาณน้อย ส่งผลต่อการจัดกิจกรรม การพัฒนาครู และการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ซึ่งเป็นข้อจำกัด สำคัญในการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

5. ความเสี่ยงต่อการยุบหรือควบรวม

ด้วยจำนวนเด็กที่ลดลงอย่างต่อเนื่องในหลายพื้นที่ โรงเรียนขนาดเล็กตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกยุบ หรือควบรวมกับโรงเรียนอื่น ซึ่งแม้จะเป็นนโยบายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ก็ส่งผลกระทบต่อเด็กที่ต้องเดิน ทางไกลขึ้นและชุมชนที่สูญเสียศูนย์กลางทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทย

สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็กของประเทศไทยยังคงเผชิญกับความ ท้าทายหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและความเท่าเทียมของผู้เรียน โดยสามารถสรุปประเด็น สำคัญได้ดังนี้ (ทวี วาจาสิทธิ์, 2561)

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 : มกราคม – มีนาคม 2568

1. การขาดแคลนครูและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กมักมีจำนวนครูไม่เพียงพอ ส่งผลให้ครูต้องสอนหลายชั้นปีและหลายวิชา ซึ่งบางครั้งอาจไม่ตรงกับความเชี่ยวชาญของตนเอง ตัวอย่างเช่น ครูประถมคนหนึ่งอาจต้องสอนทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษในเวลาเดียวกัน สถานการณ์นี้ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน .

2. ทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากมีอาคารเรียนที่ทรุดโทรม ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย และไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีอินเทอร์เน็ตที่เสถียร หรือไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะของนักเรียนในยุคดิจิทัล .

3. การใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ไขปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูและทรัพยากร โรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งได้นำการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาการเรียนการสอนได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัด เช่น ความพร้อมของอุปกรณ์และการฝึกอบรมครูในการใช้เทคโนโลยี .

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน สำหรับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเหล่านี้มักขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของผู้บริหารและครู ซึ่งยังไม่มีแนวทางปฏิบัติที่เป็นระบบอย่างชัดเจน

5. ความเสี่ยงต่อการยุบหรือควบรวมโรงเรียน ด้วยจำนวนเด็กที่ลดลงอย่างต่อเนื่องในหลายพื้นที่ โรงเรียนขนาดเล็กตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกยุบหรือควบรวมกับโรงเรียนอื่น ซึ่งแม้จะเป็นนโยบายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ก็ส่งผลกระทบต่อเด็กที่ต้องเดินทางไกลขึ้นและชุมชนที่สูญเสียศูนย์กลางทางการศึกษา .

จากสภาพปัจจุบันดังกล่าว การพัฒนาและสนับสนุนโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นระบบและยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมกัน

การแก้ปัญหาการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กของไทย

โรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยแม้จะมีบทบาทสำคัญในการกระจายโอกาสทางการศึกษา แต่กลับเผชิญปัญหาหลายด้านในเชิงการบริหารจัดการ ดังนั้น การแก้ปัญหาดังกล่าวควรดำเนินการในหลายมิติ ดังนี้

1. จัดสรรและพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสม

การเพิ่มจำนวนครูให้เพียงพอกับระดับชั้นและกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เปิดสอนในโรงเรียนขนาดเล็กเป็นแนวทางเบื้องต้นที่จำเป็น โดยควรมีนโยบายหมุนเวียนครูหรือการจัดครูคู่พี่เลี้ยง (Mentoring System) ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนศูนย์เครือข่าย เพื่อช่วยเสริมการสอนในวิชาขาดแคลน นอกจากนี้ควรมี

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 : มกราคม – มีนาคม 2568

การอบรมครูในด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและการจัดการเรียนรู้แบบหลายชั้น (multi-grade classroom) อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

2. เพิ่มประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยี

การนำเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการเรียนการสอน เช่น ระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) หรือการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ สามารถช่วยลดภาระครู และทำให้ผู้เรียนได้เข้าถึงเนื้อหาที่หลากหลายมากขึ้น ควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง รวมถึงฝึกอบรมครูให้มีความรู้ด้านดิจิทัลอย่างเหมาะสม

3. จัดตั้งระบบการบริหารแบบเครือข่าย

โรงเรียนขนาดเล็กสามารถรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายหรือกลุ่มโรงเรียน (Cluster) เพื่อบริหารงานร่วมกันในบางด้าน เช่น การบริหารวิชาการ การใช้ครูหมุนเวียน การจัดกิจกรรม หรือการประเมินผลร่วมกัน วิธีนี้จะช่วยลดภาระผู้บริหารแต่ละโรงเรียนและทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

4. เพิ่มการสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสม

ควรปรับระบบการจัดสรรงบประมาณให้คำนึงถึงบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยไม่ยึดตามจำนวนนักเรียนเพียงอย่างเดียว เช่น การจัดสรรงบประมาณพื้นฐานสำหรับโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล หรือมีความยากลำบากในการจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียม

5. สร้างความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาโรงเรียน เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชน จะช่วยเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่โรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งในด้านงบประมาณ กิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

บทสรุป การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ ชุมชน โรงเรียน และภาคเอกชน รวมถึงการปรับเปลี่ยนนโยบายให้ยืดหยุ่นและตอบโจทย์บริบทท้องถิ่น เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และมอบการศึกษาที่มีคุณภาพให้กับผู้เรียนได้อย่างเท่าเทียม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก

การนำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการแก้ไข ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทย เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมการพัฒนาทั้งในมิติ จิตใจ คุณธรรม และ การบริหารจัดการอย่างมีเมตตาและปัญญา โดยสามารถเชื่อมโยงได้ดังนี้

1. หลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) สามารถใช้ส่งเสริมทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียนในการทำงานและเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย

ฉันทะ: ปลูกฝังความรักในวิชาชีพครูและความมุ่งมั่นในการพัฒนานักเรียน แม้ในสภาพที่ขาดแคลน

วิริยะ: สร้างความเพียรในการทำงานและพัฒนาโรงเรียนแม้จะมีอุปสรรค

จิตตะ: ใส่ใจในการกิจการสอนและการบริหารอย่างสม่ำเสมอ

วิมังสา: ใช้ปัญญาในการวิเคราะห์ปัญหา เช่น การจัดการเรียนการสอนหลายชั้นปี และคิดหาวิธีปรับปรุงให้เหมาะสม

ตัวอย่าง เช่น ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กสามารถยึดหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาตนเองและสร้างแรงจูงใจให้ครูมีความตั้งใจในการสอน แม้ขาดทรัพยากร

2. หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) สามารถใช้ในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน

เมตตา: มีความปรารถนาดีต่อกัน พัฒนานักเรียนด้วยความรักไม่เลือกปฏิบัติ

กรุณา: ช่วยเหลือนักเรียนหรือครูที่มีปัญหาโดยไม่ทอดทิ้ง

มุทิตา: ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น เช่น การร่วมมือของโรงเรียนในเครือข่าย

อุเบกขา: มีความวางใจเป็นกลาง ไม่ยึดติดอคติ และใช้เหตุผลตัดสินใจ

ตัวอย่าง เช่น การเปิดใจให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน แสดงความเมตตาต่อนักเรียนที่ยากจนหรือด้อยโอกาส

3. หลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) สามารถใช้เพื่อสร้างความร่วมมือและความสามัคคีภายในโรงเรียนและระหว่างชุมชน

ทาน: การให้ เช่น ครูเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อช่วยนักเรียน

ปิยวาจา: การพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ สร้างแรงบันดาลใจ

อตถจริยา: การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียน

สมานัตตตา: การวางตนอย่างเสมอภาค ไม่ถือตนว่าเหนือกว่า

ตัวอย่าง เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนโดยยึดหลักถ้อยทีถ้อยอาศัย เพื่อสร้างเครือข่ายช่วยเหลือโรงเรียน

4. หลักขันติและโสรัจจะ

ขันติ (ความอดทน): ครูและผู้บริหารในโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องมีความอดทนต่ออุปสรรคทั้งด้านงบประมาณ การเดินทาง หรือความขาดแคลน

โสรัจจะ (ความสงบเสงี่ยม): ทำงานด้วยความถ่อมตน ไม่โอ้อวด และตั้งมั่นในหน้าที่

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 : มกราคม – มีนาคม 2568

ตัวอย่าง เช่น ครูในโรงเรียนขนาดเล็กที่ต้องสอนข้ามชั้นหลายวิชา ต้องใช้ขันติและความสงบเสงี่ยมในการปรับตัวและเรียนรู้ต่อเนื่อง

บทสรุป หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่เพียงช่วยปลูกฝังคุณธรรมแก่บุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน การสร้างความร่วมมือในชุมชน และการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ด้วยเมตตาและปัญญา

บทสรุป

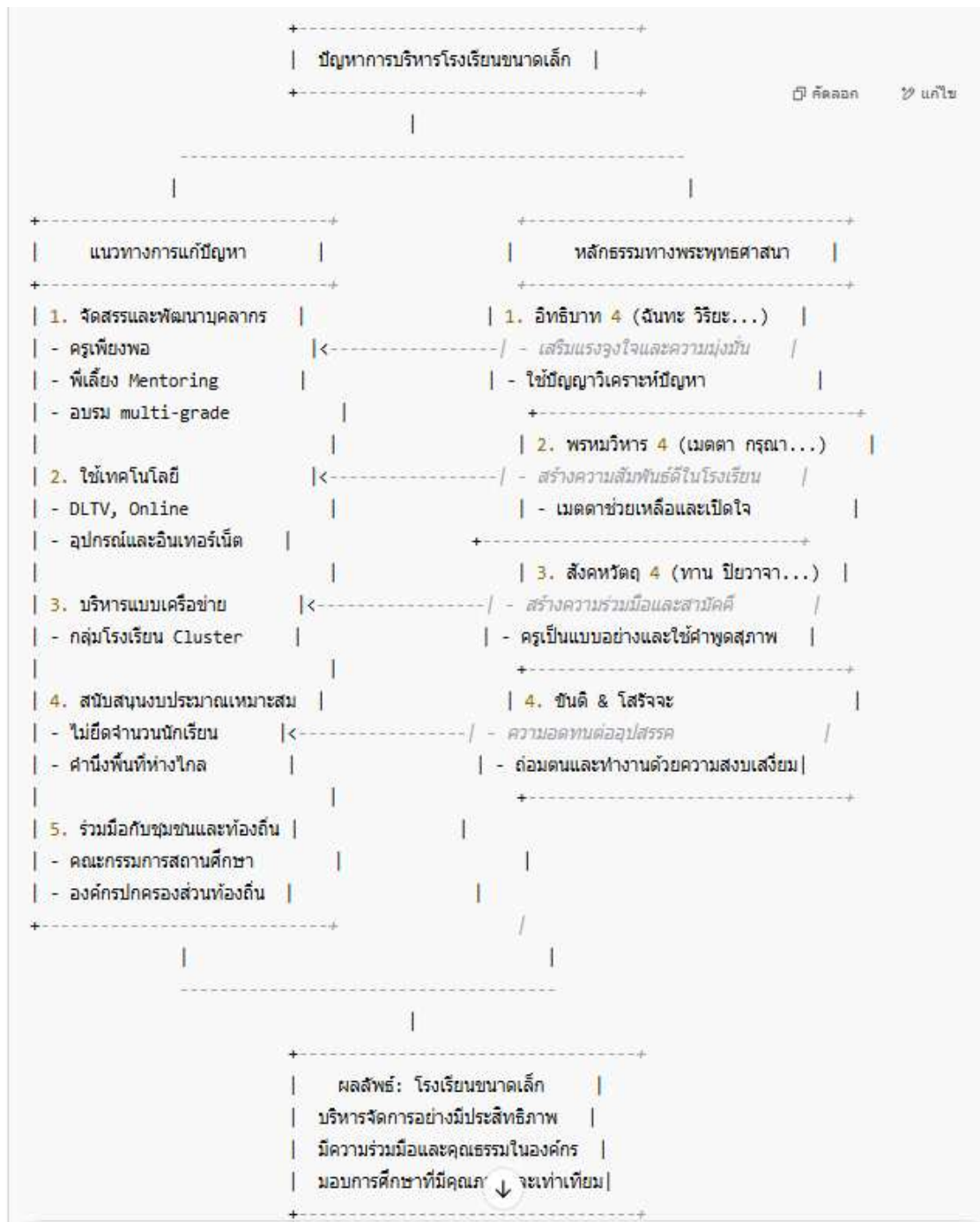
การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็กของประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น การขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญ ทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เพียงพอ รวมถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่อยู่ในระดับต่ำ โรงเรียนบางแห่งได้นำเทคโนโลยีอย่าง DLTV เข้ามาช่วยแก้ปัญหาแต่ก็ยังมีข้อจำกัด ด้านการบริหารควรมีการพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสม เพิ่มการใช้เทคโนโลยี จัดตั้งระบบบริหารแบบเครือข่าย สนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสม และส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน นอกจากนี้ การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ขันติและโสรัจจะ สามารถช่วยเสริมสร้างคุณธรรม ความร่วมมือ และการบริหารจัดการอย่างมีเมตตาและปัญญา อันเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพและความยั่งยืน.

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิเคราะห์บทความทางวิชาการในเรื่องนี้โดยแสดงเป็นแผนภาพประกอบการนำเสนอ ดังแผนภาพต่อไปนี้

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 : มกราคม – มีนาคม 2568

แผนภาพที่ 1 การแก้ปัญหาการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กของไทย

จากแผนภาพที่ 1 ปัญหาการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเป็นจุดเริ่มต้นที่ต้องแก้ไขแนวทางการแก้ปัญหาประกอบด้วย 5 ด้านหลักที่ตอบโจทย์ปัญหาที่พบ ได้แก่ บุคลากร เทคโนโลยี ระบบเครือข่าย งบประมาณ

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 : มกราคม – มีนาคม 2568

และความร่วมมือชุมชน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นกรอบคุณธรรมที่สนับสนุนและเสริมสร้างแนวทางแก้ปัญหาในเชิงพฤติกรรมและจิตใจ เช่น การมีความมุ่งมั่น (อิทธิบาท) ความเมตตา (พรหมวิหาร) ความร่วมมือ (สังคหวัตถุ) และความอดทน (ขันติ) ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝั่งคือการนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้แนวทางแก้ปัญหาบรรลุผลสำเร็จ ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือ โรงเรียนขนาดเล็กที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรมในองค์กร และสามารถให้โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกับเด็กในทุกพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- ทวี วาจาสัตย์. (2561). การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี. วารสาร มหาจุฬานาครทรรศ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม).
- ธัญญารัตน์ ผลอนันต์. (2562). ภาวะผู้นำและการบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก. วารสารครุศาสตร์, ปีที่ 27 ฉบับที่ 2, (2562)
- บุญเรือน สุดเจริญ. (2561). การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก: ปัญหาและแนวทางแก้ไข. วารสารวิจัย และพัฒนาการศึกษา, ปีที่ 13 ฉบับที่ 1, (2561)
- ศรีนวล พองมณี. (2560). การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ปีที่ 14 ฉบับที่ 3, (2560)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). รายงานสถานภาพโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). ทิศทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กสู่ความยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สกศ.